

Келдибеков А.Д., Бейшеев Б.Ж.

**ЭЛ АРАЛЫК ЭКОЛОГИЯЛЫК УКУКТУН ПРОГРЕССИВДҮҮ
ӨНҮГҮҮСҮНҮН КОДИФИКАЦИЯЛООСУ**

Келдибеков А.Д., Бейшеев Б.Ж.

**ПРОГРЕССИВНОЕ РАЗВИТИЕ КОДИФИКАЦИИ МЕЖДУНАРОДНОГО
ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ПРАВА**

D.A. Keldidekov, B.J. Beysheev

**THE PROGRESSIVE DEVELOPMENT OF THE CODIFICATION
OF INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL LAW**

УДК: 340:341.1

Бул макалада эл аралык мамилелердин алкагындагы эл аралык экологиялык укукту өнүктүрүүнүн тарыхы, кодификация түшүнүгү жана перспективалары изилденет. Автор тарабынан иштеп жаткан эл аралык-укуктук ченемдерди системалаштыруунун маселеси жана мазмуну, аны жөнгө салуунун предметине ылайык жана макулдашылган бирдиктүү кодификациялык ченемдерди түзүү максатында жаңы ченемдерди иштеп чыгуу талданат. Дүйнөлүк коомчулуктун бардык мүчө-мамлекеттери эл аралык укукту кодификациялоо процессине катышуу аркылуу учурдагы заманбап эл аралык укук тартибин бекемдөөгө көмөктөшүүгө милдеттүү болгондуктан, алар эл аралык экологиялык саясаттагы эң маанилүү кадамдарды изилдешет. Эл аралык укуктун прогрессивдүү өнүгүүсү жана аны кодификациялоо жалпы процесстин бирдиктүү көз карашта өз ара аркеттенүүсү жана биримдүүлүсү режиминде, буга чейин укуктук негизде жөнгө салынбаган эл аралык экологиялык мамилелердин жаңы тармактарына жөнгө салуучулук таасир этүүгө арналган эл аралык конвенцияларды иштеп чыгууга багытталган.

Негизги сөздөр: Бириккен Улуттура Уюму, Башкы Ассамблея, кодификациялоо, эл аралык экологиялык укук, конференция, айлана-чөйрө, коргоо, Ааламдык айлана-чөйрө фонду.

В этой статье исследуется история, понятие кодификации и перспективы развития международного экологического права в рамках международных отношений. Автор анализируется проблематика и содержание систематизации действующих международно-правовых норм и разработка новых норм в соответствии с предметом регулирования и с целью создания единой согласованной кодифицированной нормы. Поскольку все государства-члены мирового сообщества обязаны содействовать укреплению современного международного правопорядка через участие в процессе кодификации международного права, они изучают важнейшие шаги в международной экологической политике. Прогрессивное развитие международного права и его кодификация направлены на разработку международных конвенций, направленных на регулятивное воздействие на новые отрасли международных экологических отношений в режиме единого взаимодействия и единства общего процесса, ранее не урегулированные на правовой основе.

Ключевые слова: Организация Объединенных Наций, Генеральная Ассамблея, кодификация, международное экологическое право, конференция, окружающая среда, охрана, Глобальный экологический фонд.

The article examines the history, the concept of codification and perspective development of international environmental law. The author analyzes the problems and the content of the systematization of existing international legal norms and the development of new norms in accordance with the subject of regulation in order to create, a single harmonized codified norms. All member states of the international community, within the framework of participation in the codification process of international law, are necessary to further strengthen the existing modern international law, as well as the international environmental policy of the most important steps to be explored. The progressive development of international law and its uniformity in the process of codification and attempts at a unified understanding of the mode of interaction, it will not be settled to the legal basis of international environmental relations, designed to influence the regulation of new sectors aimed at the development of international conventions.

Key words: United Nations, General Assembly, codification, international environmental law, conference, environment, protection, Global environment facility.

Кодификация – бул колдонуудагы эл аралык укуктук ченемдердин расмий системага салынышы жана жалпыга бирдей аткаруу жана ишке ашыруу үчүн макулдашылган кодификацияланган ченемдик укуктук актылардын бирдиктүү базасын түзүү максатында жөнгө салынуучу предметке байланышкан жаңы ченемдерди иштеп чыгуу болуп эсептелет.

“Кодификация” аныктамасы өзүнүн концептуалдык мааниси боюнча «codex» жана «facio» эки латын сөзүнөн келип чыккан, аталган латын сөздөрүн чогуу алганда “кодекс формасында жыйынды мыйзамдуу түзүү” дегенди түшүндүрөт.

Тарыхта биринчи жолу эл аралык укуктун ченемдеринин жыйындысын бирдиктүү кодекске алып келүү сунушун киргизген окумуштуу болуп Дж.Бентам (J.Bentam) эсептелет [1]. Дал ушул окумуштууга “кодификация” термининин авторлугу

таандык. Бентамдын кодексти, эл аралык укуктун ченемдерин түшүндүрүү боюнча негиз салуучу теориялык принциптери камтылган “Эл аралык укуктун принциптери” аттуу академиялык ишмердүүлүгү илимий талкуудан 1986-1989-жж. эле өтүп, бирок басмадан автордун көзү өткөндөн кийин гана чыккан.

Көпчүлүккө маалым болгон улуттук укуктун кодификациясынын эң көрүнүктүү мисалы болуп төмөнкүлөр эсептелет: Юстиниан Кодекси (529-ж.); Орус чындыгы (X-XI кк.); Тан династиясынын Кодекси (618-907-жж.); Наполеон Кодекси (1804-ж.). Эл аралык укуктук кодификациянын жыйынтыгында ошол мезгилге туура келген укуктук аң-сезимдин деңгээлине ылайык бири-бирине жакын, өз ара байланышкан коомдук мамилелерди жөнгө салган эл аралык укуктун белгилүү бир багытынын ченемдери же анын багыттарынын ар түрдүү спектрлеринин ченемдери сапаты жагынан жакшыртылган негизде топтоштурулат, жана ошондой эле бул ченемдер тагыраак туюндурулат. Укуктук ченемдерди бул сыяктуу жогорку деңгээлдеги тартипке келтирүү, тактыкты, ачыктыкты жана сапаттуулукту камсыз кылуу өз иретинде жалпы эле укукту ишке ашыруу процессине оң таасирин тийгизет жана укуктун жалпы таасирдүүлүгүн көрсөтөт.

Кодификация дайыма ченем жаратуу аркылуу жүргүзүлөт, башкача айтканда эл аралык укуктун прогрессивдүү өнүгүшү менен. Кодификациялоодо эл аралык укуктун ченемдерин, соттук жана башка бийлик органдарынын чечимдерин, илимдин сунуштарын, эл аралык мамилелерди жана эл аралык укукту тартипке салууну өнүктүрүү багытындагы божомолдорду ишке ашыруу тажрыйбасын көздөйт жана ошондой эле кодификация эл аралык укукту жакшыртуунун, анын натыйжалуулугун жана прогрессин камсыз кылуучу жолдордун бири.

Кодификациянын милдеттери:

1. Республика боюнча коомдук мамилелердин өнүгүшүнүн белгилүү мезгилин камтуу менен сунуштала турган бирдиктүү универсалдык укукту иштеп чыгуу;

2. Иштелип чыгуучу укуктук ченемди зарылдыгына жараша белгиленген ченемдик укуктук нормалар менен толуктоо;

3. Башка ченемдерди жоюу жана белгилүү ченемдердин ортосундагы карама-каршылыктарды жок кылуу;

4. Белгилүү бир чөйрөнүн (багыттын, институттун) ченемдерин белгилүү бир ченемдик комплекске топтоштуруу.

Эл аралык укукту келишимдик нормаларга өзгөртүү жолу менен анын ченемдик нормаларынын натыйжалуулугун жакшыртуу үчүн кодификация универсалдуу мааниге ээ. Кодификациянын кызыктуу

мисалдарынын бири болуп 1982-жылдагы БУУнун деңиз укугу боюнча Конвенциясы кабыл алынышы эсептелет [2]. Бул Конвенциянын алкагында 1958-жылдагы деңиз укугу боюнча Женева конвенциясынын ченемдери бир бүтүн документке топтоштурулган. Жана ошондой эле мунун алкагында кадимки ченемдерди ишке ашыруу келишимдери кабыл алынган, мурда каралбаган маселелерге арналган жаңы жоболор иштелип чыккан, өзгөчө экономикалык зона, жердин жана анын ресурстарынын режими (өз карамагынан сырткары деңиздердин жана океандардын түбү), деңиз багытындагы илимий изилдөөлөрдүн тартиби ж.б.у.с. иштелип чыгып, кабыл алынган. Бул жагдай эл аралык экологиялык укуктун кодификациясынын жана перспективдүү өнүгүүсүнүн жогорулашына олуттуу түрткү берет.

Азыркы мезгилде эл аралык укук үзгүлтүксүз жакшыруучу укуктук системаны көрсөтүүдө, анда дайыма бир бүтүн жалпы системанын көпчүлүк бөлүгүн, ошондой эле анын өзүнчө багыттарын жана институттарын аткаруучу кодификация процесстери аныкталат.

Эл аралык укук ченемдеринин кодификациясы дайыма расмий деңгээлде ишке ашырылат, же жеке эл аралык конференцияларды чакыруунун жардамы менен, же республикалык масштабда олуттуу эл аралык уюмдар аркылуу жүзөгө ашырылат. Ошондой эле кодификация – бул укуктук ченемдерди глобалдуу негизде кайра иштеп чыгуу жолу менен аткарылуучу, анын ичинде практикада колдонулбаган архаикалык ченемдерди алып салуу, ички карама-каршылыктарды, кемчиликтерди жоюу аркылуу иштелип чыгуучу, жана өз жыйынтыгында сапаттуу, мыкты жана прогрессивдүү, эки тарапка тең пайдалуу системалык ченемдик укуктук актыны түзүүнү көздөгөн укукту классификациялоонун формасы болуп эсептелет. Кодификациянын натыйжасы болуп атайын кодификацияланган актылардын бири же бир нечеси эсептелет. Алардын эң эле шайкеш келүүчү формасы катары ачык чыгылдырылган макулдашуу түрүндөгү келишим таанылат (Согуштан жапа тарткандарды коргоо жөнүндөгү Женева конвенциялары, Эл аралык укуктук келишимдерге, мамлекеттик мүлккө, мамлекеттик архивдерге жана мамлекеттик карыздарга карата укук мураскерлик жөнүндө Вена конвенциялары, Деңиз укугу боюнча БУУнун конвенциялары ж.б.).

Эл аралык экологиялык укуктун кодификациясынын жана прогрессивдүү өнүгүүсүнүн азыркы мезгилдеги мааниси жана абалы, аталган эки түшүнүктүн ортосундагы байланыш, эл аралык экологиялык укуктагы “расмий” жана “расмий эмес” кодификациянын аныкталышы, ошондой эле эл аралык экологиялык укуктун кодификациясы жана прогрессивдүү өнүгүүсү үчүн “жумшак укук” ченеминин мааниси анализге алынат [3].

Эл аралык экологиялык укукка кодификациянын жыйынтыктарын жана анын ченемдерин колдонуу өз учурунда чектелген маанини кайра өзгөртүп түзүүнү камсыз кылат, анткени эл аралык укук доктринасында, өзгөчө ички доктринада “эл аралык экологиялык укук” аныктамасы менен бириктирилген принциптердин жана ченемдик нормалардын жалпылыгы ушул эл аралык укуктун жеке багыты менен аныкталабы деген дебаттар жүрүп келет. Биздин оюбузча, аталган кодификация белгилүү маселе боюнча бир кыйла созулган талкууларды чечүүгө өбөлгө түзөт, анткени себеби анын жыйынтык натыйжасы эл аралык экологиялык укуктун негиз салуучу тармактык принциптеринин мааниси болушу керек. Алардын мааниси эл аралык укуктун жеке тармагынын алты негиз салуучу белгилерине кирет. Кодификация мамлекеттердин милдеттерин так көрсөтөт жана бекитет, бардык мамлекеттер тарабынан юридикалык жактан жалпы кабыл алынган тигил же бул тармакта колдонулуучу эл аралык маани жөнүндө белгилүү түшүнүк берет.

Эл аралык экологиялык укуктун расмий кодификациясы менен БУУнун кошумча органдарынын жана өз ыйгарым укуктарынын алкагында БУУнун адистештирилген мекемелеринин маселелери чечилет. Кодификация ошондой эле тез чакырылуучу эл аралык конференциялардын алкагында айлана чөйрөнү коргоо, жаратылышты сарамжалдуу пайдалануу жана экологиялык коопсуздукту жакшыртуу маселелерин карайт, бул маселелер боюнча кабыл алынган эрежелерди сактоого белгилүү бир адамдар жана мамлекеттер гана эмес, дүйнөдөгү бардык адамзаты кызыктар болушу керек.

1972-жылдагы Айлана чөйрөнү коргоо боюнча БУУнун Стокгольм конференциясы эки экологиялык маанилүү документти кабыл алган - Принциптердин декларациясын жана Иш-чаралар планын, бул эки документ өз учурунда мамлекеттердин экологиялык саясатын жана аталган профилдик чөйрөдөгү беделдүү эл аралык уюмдардын кызматташтыгын өнүктүрүүгө көмөктөшүүдө маанилүү негизги ролун ойноду. Декларация өз ичине жыйырмадан ашык принциптерди камтыйт, аларда жаратылыш көйгөйлөрүнө дүйнөлүк коомчулуктун болгон мамилеси топтоштурулган.

Ошондой эле эл аралык экологиялык саясаттагы эн маанилүү кадамдардын бири болуп 1992-жылдагы Рио-де-Жанейродогу БУУнун айлана чөйрөнү коргоо жана өнүктүрүү боюнча бардык мамлекет башчыларынын жана ал мамлекеттердин өкмөттөрүнүн деңгээлинде өткөрүлгөн конференциясы эсептелет. Бул конференция тарыхта болуп көрбөгөндөй көп мамлекеттердин башчыларынын башын бириктирген иш-чара болду (114 мамлекеттин башчысы, 178 өлкөнүн дипломаттары, 160дөн ашык Өкмөттүк эмес уюмдардын өкүлдөрү). Аталган конференция төмөндө

көрсөтүлгөн профилдик багыттагы документтерди ишке ашырды:

- “Айлана чөйрөнү коргоо жана өнүктүрүү боюнча Рио-де-Жанейро декларациясы”;
- “XXI кылымга күн тартиби”;
- Климаттын өзгөрүшү боюнча БУУнун алкактык конвенциясы;
- Биологиялык ар түрдүүлүк жөнүндө БУУнун конвенциясы;
- Токойлорго карата принциптер жөнүндө билдирүү.

Аталган конференциянын бардык катышуучулары бул документтердин талаптарын сактоого жана алар боюнча өз өнүгүү багытын иштеп чыгууга милдеттенме алышты.

Биз билгендей, “кодификация” жана “прогрессивдүү өнүгүү” аныктамалары өз ара карама-каршы келүүчү түшүнүктөр катары аныкталбайт [4]. Аталган эки процесстин ортосундагы айырмачылыкты ажыратуу кыйын, ошондуктан практикада эл аралык укуктун ченемдерин бөлүштүрүү жана бириктирүү процесси жаңы ченемдерди жаратуу зарылдыгына алып келиши мүмкүн.

Кодификациялоо учурунда сөзсүз түрдө колдонуудагы ченемдик укуктук актынын кемчиликтерин толтуруу же эл аралык мамилени бир кыйла жагымдуу багытта өнүктүрүүдө кээ бир ченемдердин маанисин белгилөө жана жакшыртуу зарылдыгы келип чыгат.

Жыйынтык катары, БУУнун Эл аралык укук комиссиясы өзү кодификация менен прогрессивдүү өнүгүүнүн ортосундагы методологиялык деңгээлдеги айырманы белгилебейт, жана аларды аталган кодификациялык процесстин курамдык, бириккен жана өз ара пайда келтирүүчү элементи катары баалайт. Ушуга байланыштуу Комиссиянын Статутунун эл аралык экологиялык укуктун кодификациясы жана прогрессивдүү өнүгүшү боюнча ар түрдүү жол жоболору карала турган жоболорунун көпчүлүгү ишке ашпай тургандыгы байкалды.

Бул жыйынтык эл аралык экологиялык укукка өзгөчө баалуу, мында ченемдердин жана тармактык принциптердин өнүгүү, таризделүү жана бекитилүү процесси келип чыгат, бул процесстин жүрүшүндө долбоорлордо “расмий эмес” ратификациядан өтпөгөн принциптердин пайда болушу толук мүмкүн. Бул учурда алар жумшак укуктун көмүскө ченемдери деп аталуучу эл аралык мамиленин аталган чөйрөсүндө калыптанып калган кадимки укуктук ченемдерди топтоштурган нормаларына кандайдыр бир иш кагаздар менен тоскоолдук жаратпайт. Ата мекендик жана чет элдик юристердин эмгектеринде айрым учурларда белгиленип келгендей, “жумшак укук” ченемдери

жүрүм-турум эрежелерин аныктап турган, ал ченемдер өз учурунда жүрүм-турум эрежелеринин келишимдик же кадимки эл аралык укуктук ченемдерге айлануусунун башталышы болуп калышы мүмкүн. Ал тургай юридикалык жактан жалпыга милдеттүү болбогон “жумшак укуктун” кээ бир ченемдерине мамлекеттер калкы жана өлкө үчүн саясий жана моралдык мүнөздөгү милдеттүү күчтү ыйгарышат. Кээде эл аралык экологиялык укуктагы жумшак укуктун ченемдеринин маанисин жакшыртуу өзүнүн эл аралык укуктук курсунда төмүнкүлөрдү түшүндүрөт: “Сунуштар, колдонмолор, кодекстер жана стандарттар деген сыяктуу иш кагаздардын чечилишин, жана ошондой эле, көрсөткүч катары, жыйынтыгында жалпыга милдеттүү юридикалык ченемдер катары боло турган жетектөөчү атрибуттардын өзгөрүшүн же бекитилишин. Бул башталыш өтө олуттуу жана бул тууралуу таасирлер маанилүү, анткени алар өз алдынча юридикалык ченемдерди көрсөтпөйт”.

Аталган эл аралык экологиялык укуктун кодификациясы эл аралык экологиялык укуктун тереңдетилген системдештирүүсүн жана негиз салуучу принциптерин жана ченемдерин жакшыртылышын көрсөтөт, булар аныктоо жолу менен колонуудагы ченемдердин мазмунун белгилүү бир формада туюндуруу аркылуу, эл аралык мамилени жакшыртуу үчүн зарылдыкка жараша эски ченемдерди кайра кароо жана жаңы ченемдерди жаратуу, бул нормаларды бирдиктүү ички макулдашылган тартипте эл аралык мамилени толук кандуу жөнгө салууга ар тараптуу мүмкүнчүлүктөрү бар эл аралык актыда бекитүү аркылуу ишке ашырылат.

БУУнун Генералдык Ассамблеясынын эл аралык укуктун прогрессивдүү өнүгүшүн жана анын кодификациясын колдоо максатындагы изилдөөлөрдү жүргүзүүнү, сунуштарды берүүнү уюштуруу боюнча ыйгарым укуктары убактылуу же туруктуу түзүлүүчү белгилүү бир органдардын жардамы менен ишке ашырылат. Алардын ичинде башкы ролду Эл аралык укук комиссиясы ээлейт.

Комиссия тарабынан аткарылган кодификациялык актылардын иштери БУУнун Генералдык Ассамблеясынын сессияларында тандалып алынышы керек, же болбосо бул максаттар үчүн Генералдык Ассамблеянын чечими менен эл аралык конференциялар чакыртылат. Кодификациянын жыйынтыгы катары кодификациялык актылардын бирөө же бүтүндөй комплекси аныкталат. Тигил же бул эл аралык экологиялык мамиледеги ачык көрүнгөн макулдашуу катарындагы келишим?

Кодификациялык акт автоматтык түрдө аткарууга милдеттүү болуп эсептелбейт, анткени анда буга чейин колдонууда болгон жана болжолдонгон укуктун милдеттүү ченемдери камтылат. Аны милдеттүү

түргө келтирүүгө ратификация аркылуу ишке ашырылат же мамлекеттердин башка формадагы макулдугу керек. Бул жагдай бир катар себептер менен шартталган:

- мурда колдонулган ченемдердин катышуучуларынын чөйрөсү алардын кодификациялык актыда бекитилгендигине байланыштуу болжолдуу болушу мүмкүн, (кодификациялык актыда катышпаган мамлекеттер үчүн алар кадимкидей, башкалар үчүн адаттагыдай-келишимдик, ал эми үчүнчүлөр үчүн келишимдик мүнөздө калат;

- кодификациялык акт сөзсүз түрдө жаңы ченемдерди өз ичине камтыйт, мурда иштеген кээ бир ченемдер олуттуу өзгөртүүлөргө учурашы мүмкүн;

- кодификацияны ишке ашыруу процессинде аныксыздыкты жана талаш-тартыштарды алдын алуу үчүн так аныкталган макулдашуу зарыл.

Кодификациялык акт бирдиктүү расмий документ же өз ара макулдашылган документтердин комплекси [5]. Укукту системдештирүүнүн башка ыкмасы – инкорпорация, башка айтканда колдонуудагы ченемдик укуктук актылардын белгилүү бир тартипте чогултулушу жана алардын жыйнак катары басылып чыгышы.

БУУнун Генералдык Ассамблеясынын Уставына ылайык БУУ изилдөөлөрдү жүргүзөт жана эл аралык укуктун прогрессивдүү өнүгүүсүн жана анын кодификациясын колдоо максатында сунуштарды берет.

Кодификация – бул укукту системага салуу формасы, ал ченемдерди, анын ичинде эскирген, практика жүзүндө пайдаланылбаган ченемдерди ар тараптуу кайра иштеп чыгуу, ички карама-каршылыктарды жоюу, кемчиликтерди толтуруу жолу менен ишке ашырылат, жана өзүнүн жыйынтыгы катары эң прогрессивдүү жана сапаттуу системдүү өз ара байланышкан жыйынды укуктук акты түзүүнү карайт.

Ал эми “прогрессивдүү өнүгүү” түшүнүгү бул документте төмөнкүдөй аныкталган: “эл аралык укук аркылуу буга чейин аныкталбаган маселелер боюнча же мамлекеттин практикасында жетиштүү деңгээлде өнүкпөгөн укуктук маселелер боюнча конвенциялардын долбоорлорун иштеп чыгуу”.

Башкача айтканда, бул эки түшүнүк өзүнүн юридикалык мазмуну боюнча бири-бирине жакын, ал эми укуктун ишке ашуу практикасында – бири биринен ажырагыс. Кодификация (позитивдик жана кеңири түшүнүгүндө) сөзсүз түрдө укуктун прогрессивдүү өнүгүшү менен коштолот жана өзүн эки түшүнүктү камтыган сапатта көрсөтөт: биринчиси – учурдагы укуктун констация (ырастоо иретинде) параметрлеринде, анын тартипке келтирилген абалында; экинчиси – жаңы, эң прогрессивдүү укуктук ченемдерди иш-

теп чыгуу аспектисинде. Мамлекеттердин укук чыгаруучу ишинин өзгөчө түрү катары алардын дүйнөлүк аренада өз ара аркеттенишүүсүнүн алкагында эл аралык укукту кодификациялоо ишке ашыруу планында дароо бир нече милдеттерди аткарат. Биринчиден, өзүнүн жарамсыздыгын жана эскилигин көрсөткөн эл аралык укуктук ченемдерди кайра карап иштеп чыгуу ишке ашарылат. Экинчиден, эл аралык мамиленин реалдуу өнүгүү зарылдыктарын эске алуу менен жаңы эл аралык укуктук ченемдерди иштеп чыгуу боюнча иш-чаралар жүргүзүлөт. Үчүнчүдөн, кодификациялык иштин жыйынтыгында түзүлгөн жаңы эл аралык укуктук ченемдер жалпы ар тараптуу келишимдин алкагында бирдиктүү тартипке келтирилген режимде жазылат.

Жыйынтыктаганда, дүйнөлүк коомчулуктун бардык мүчө-мамлекеттери эл аралык укукту кодификациялоо процессине катышуу аркылуу учурдагы заманбап эл аралык укук тартибин бекемдөөгө көмөктөшүүгө милдеттүү.

Эл аралык укуктун прогрессивдүү өнүгүүсү жана аны кодификациялоо жалпы процесстин бирдиктүү көз карашта өз ара аркеттенүүсү жана биримдүүлүгү режиминде, буга чейин укуктук негизде жөнгө салынбаган эл аралык экологиялык мамилелердин жаңы тармактарына жөнгө салуучулук таасир этүүгө

арналган эл аралык конвенцияларды иштеп чыгууга багытталган.

Эл аралык мамиленин өнүгүүсүнүн бардык багыттарын жана тармактарын бирдиктүү көз карашта өз ичине камтыган мүнөздө эл аралык укуктун ишинин жайылышы эл аралык укуктук аң сезимдин бекемделишине оң таасирин тийгизет. Бул өңүттөн алып караганда эл аралык экологиялык укуктун прогрессивдүү өнүгүшүнө жана аны кодификациялоо боюнча дүйнөлүк коомчулук тарабынан көрүлгөн чаралар адамзат цивилизациясынын зарыл керектөөлөрүнө туура келет жана укук тартибинин юридикалык бүтүндүгүн жана интитуционалдык толуктугун камсыз кылуу жагынан заманбап укук тартибине сапаттуу оң таасирин тийгизет.

Адабияттар:

1. Абашидзе А.Х. Принципы международного права: проблемы понятийно-содержательного характера. // Московский журнал международного права. - 2017. №(4). - С. 19-30.
2. Батычко В.Т. Международное право. Конспект лекций. - Таганрог: ТТИ ЮФУ, 2011.
3. Бринчук М. М. Экологическое право. - Москва: Юристъ, 1998.
4. Зайков Ф.А. Экологическое право Кыргызстана. - Бишкек: КРСУ, 1998.

Рецензент: д.ю.н., профессор Токтобаев Б.Т.